

A KENYAI ZAVARGÁSOK TÖRTÉNELMI HÁTTERE

Törzsi villongások?

Kenyában 2007. december 27-én helyi, parlamenti és elnökválasztást tartottak. Ennek tétje az volt, hogy a 2002. december 27-én (napra pontosan öt évvel korábban) jelentős többséggel elnökké választott Mwai Kibaki megtartja-e posztját, vagy át kell adnia számos kihívója közül a legerősebbnek, Raila Odingának. Valaha a politikai barikád azonos oldalán álltak, újtjuk a 2005-ös alkotmánymódosításról szóló referendum során vált el véglegesen egymástól. Az előzetes felmérések Odinga győzelmét valószínűsítették, de nem elsöprő fölényét. A választások az érezhető feszültségek ellenére viszonylag nyugodt körülmények között zajlottak. A nemzetközi megfigyelők – közöttük az EU-team vezetője – tisztességes választásokról beszéltek.¹

A szavazatok összeszámlálása során azonban furcsaságok sora esett meg. Az egy hónappal korábban is még ide-oda tologatott választókerületek központi utasításra először a helyi és a parlamenti szavazatokat kezdték el számolni. Az igazi tétet jelentő elnökválasztás voksai így a számlálás végére kerültek. Az elnökjelöttekre leadott szavazatok sajátos metamorfózison mentek keresztül: számuk sok helyütt lényegesen meghaladta, máshol alulmúlta a másik két kategóriában leadottak számát. Még senki nem beszélt közvetlenül csalásról; pusztán arról volt szó, milyen kevésbé életszerű, hogy valaki végigállja a hosszú sort, hogy leadja szavazatát, és az ország, illetve saját életének alakulására a legnagyobb hatást jelentő elnökválasztásban nem vesz részt, vagy csak abban vesz részt. A továbbiakban a kifogások megalapozottabbá váltak. Két olyan választókerület is akadt, ahol a helyben megszámlolt szavazatok közül ötvenezer volt a Kibakira leadottak száma, de mire az eredmény Nairobi-ba érkezett, ez hetvenezerre duzzadt.²

Az elnökválasztás eredményét az egyes tartományokban eltérő időben hozták nyilvánosságra. Először azokban közölték, ahol az ellenzéki jelölt, Odinga volt erősebb. Az elnököt támogató Központi Tartomány és a főváros, Nairobi szavazatainak összeszámlálását visszatartották. A papírforma kezdetben igazolódni látszott, Odinga hívei már-már ünnepeltek, amikor december 30-án a Kenyai Választási Bizottság elnöke – némileg váratlanul – bejelentette, hogy az ország az addigi elnököt vá-

¹ [Http://www.voanews.com/english/2007-12-30-voa20.cfm](http://www.voanews.com/english/2007-12-30-voa20.cfm).

² Fechtner 2008.

lasztotta újra. Az eredmény kihirdetése után több afrikai ország, sőt az Egyesült Államok is gratulált a győztesnek.³

Kenyában azonban elszabadult a pokol: zavargások kezdődtek az ellenzék fellegvárának tekintett nyugati országrészben. Raila Odinga sebtében a „nép elnökének” kiáltotta ki magát, a szavazatok újraszámolását, új választásokat és Kibaki azonnali lemondását követelte. Támogatóinak elégedetlensége futótűzként terjedt át a tengerpart és a főváros irányába is. A botokkal, bozótvagó késekkel (helyi szóhasználatban pangákkal), sőt íjjakkal és nyilakkal felfegyverkezett tömeg tört-zúzott, fosztogatott, rátámadt szomszédjaira, egész lakónegyedeket perzsel fel.⁴

A rendőrség éles lőszert használt, sortüzekkel oszlatta őket, a halottak száma naponta több tucattal emelkedett, és már az első héten megközelítette az ötszázat. Az országutakon sebtében felállított utakadályok csak a „megfelelő” etnikai hovatarozású egyének számára voltak átjárhatóak. Az otthonukat, minden vagyonukat veszített emberek százezrével menekültek el lakóhelyükről. A világsajtó törzsi háborúról cikkezett; az eddig rendhagyóan stabil, Afrikában demokratikus mintának számító ország esetében Ruanda víziója sejlett fel.

A híradások ellenére Kenyában nem törzsi háború zajlik. A Magyarországnál hatszor nagyobb területű ország 37 milliós népessége valóban sokszínű: mintegy félszáz etnikumra tagolódik. E népek többsége a törzsiséget már régen túlhaladó társadalmi keretekben él. A törzs fogalma – amit Afrikában az európai gyarmatosítók honosítottak meg – nemcsak pontatlan, hanem dehonesztáló is. Az érvelés, hogy maguk az afrikaiak is használják e kifejezést, ha európaiakkal beszélnek, sántít, mivel csupán az egykori gyarmatosítók nyelvén teszik ezt. Az afrikai nyelvekben nincs is megfelelője, pusztán fogalmi zavarról van tehát szó. Hasonló a helyzet a nemzet fogalmával. Kenyai nemzet nincs, csupán kenyai állam. A megengedőbb angol terminusok más nyelvekbe is átszivárognak, hiszen a fordítók nem mindig szakemberek. Ezért szólnak még monográfiák is a kenyai törzsekről vagy nemzetről.⁵

Kenya ennek megfelelően nem törzsek, hanem népek, etnikumok hazája. Ha a számokat nézzük, ez az etnikai tarkaság Afrikában akár átlagosnak is tekinthető. Csupán három, etnikailag homogén országa van a szubszaharai Afrikának⁶, a többi viszont etnikumok, nyelvek akár százainak is hazája. Ezen a területen a tipológia módszerként általában

³ Az időeltolódás miatt az amerikai külügyminisztérium már vasárnap, a győztes kihirdetésének napján gratulált, s mindenkit az eredmény tudomásul vételére szólított fel. Ugyanaznap, december 30-án a brit külügyminiszter, David Miliband komoly kételyeit fejezte ki a választások tisztaságát illetően. Brüsszel azonban hallgatott, amit sok elemző az év végi leállással, mások az EU nehézkességével magyaráznak.

⁴ Még egy katolikus templom is áldozatul esett a gyújtogatásoknak, legalább ötvenen bennégték, elsősorban nők és gyerekek.

⁵ Erre jó példa a közelmúltban megjelent munka, a *Gyarmattól a nemzetig*, Johnson 2002.

⁶ Ezek az országok: Szomália, Szváziföld és Leshoto. Azonban már első ránézésre is világos, hogy ez a homogenitás semmilyen szerepet sem játszik az országok stabilitásában.

is értelmetlen. Az etnikai szembenállás a világon sehol sem múltó jelenség, a mai konfliktusok rendszerint generációkkal korábban gyökereznek. Ez Kenyában sincs másként. Ami Kenya esetében rendhagyó, az a különböző népek egymás közötti kapcsolatának története.

Az ország szűk tengerparti sávját leszámítva, ahol az arab–bantu szimbiózis eredményeként létrejött szuahéli városállamok képeztek – inkább laza, mint szorosabb – szövetséget⁷, a mai Kenya területe az európai felfedezők, kereskedők, misszionáriusok, majd gyarmatosítók érkezése előtt bantu illetve nilo–hamita csoportok lakhelye volt. Ezek a népek nem hoztak létre államokat. A legtöbb bantu nép földművelő, míg a nilo–hamiták általában nomád pásztorok voltak. A legnagyobb lélekszámú bantu nép, a kikujuk a mai Kenya középső területén, a Kenya-hegy és a Rift-völgy közötti területen éltek.⁸

A 19. században létezett egy kikuju törzsi tanács, ám ez csak rendkívüli alkalmakkor választott vezetőt. A későbbiekben sem alakult ki központi hatalom. A kikujuk a kambáktól származtatják magukat; a két kultúra nagyon hasonló. A század folyamán állandó harcban álltak a maszájokkal, akik a hamiták legnagyobb csoportját alkották. A maszajok szállásterületét az utazók igyekeztek el-, illetve megkerülni, mivel közismert volt, hogy az idegeneket ellenségesen fogadják, foglyokat nem ejtenek. A Kilimandzsáró északi és a Meru-hegység déli lejtőin a bantu nyelvű csaga, meru és kake népek, míg a Viktória-tó északkeleti partján a luók éltek. Az utóbbi eredetileg nilota nép volt, amely vándorlása során keveredett a bantukkal. A kikujukhoz hasonlóan szétszórta éltek, de a 18. században kialakult egy állandó, klánok felett álló vezetői tiszttség, amely a következő évszázadban örökletessé vált.⁹ A Viktória-tó és az Elgon-hegység között éltek a nilo–hamiták közé tartozó, ún. nandi nyelvű népek. Csak a múlt század közepétől hívják őket kalendzsiknek. A Viktória-tótól keletre kisebb lélekszámú nilo–hamita népek, a kiszik, szaketek és a kipszigiszek éltek. A felsoroltakon kívül még több, kisebb lélekszámú nép is él szétszórva Kenya területén: bantuk, illetve délnyugaton a guszik, az északi területeken a szomáliak és a turkanák. A partvidék kisebb, nyelvükben a szuahélihoz közel álló népeinek összefogó elnevezése lett napjainkra a midzsikenda. A 19. század óta a népesség összetétele jelentősen megváltozott: ma minden ötödik ember kikuju, a négy többi nagyobb etnikum, a luók, luhiák, kalendzsikék és a kambák egyenként a lakosság hatodát–hetedét, azaz az öt nagy együtt több, mint 70 százalékát, míg az egykor rettegett maszajok csupán egy százalékát adják.

Az európai gyarmatosítás nagymértékben felelős az etnikai viszonyok átrajzolásáért, a mai konfliktusok gyökerei is ide nyúlnak vissza. A mai Kenyát a britek vették birtokba. Afrika-politikájuknak az 1870-es

⁷ A szuahéli kultúra első történelmi központja a mai kenyai tengerparton volt, virágzása a 14. századtól a 16. századig tartott.

⁸ Flint 1977, 546. old.

⁹ Ochieng 1990, 93. old.

évektől Egyiptom volt a fő prioritása, és a kelet-afrikai térségben megelégedtek azzal, hogy jó kapcsolatot ápoljanak Zanzibár szultánjaival. Az 1880-as évek elején brit üzletemberek egy csoportja tervbe vette a kenyai tengerpart és a Viktória-tó közötti vasútvonal megépítését. Az ugyancsak aktivizálódó németek fellépése sértette az érdekeiket, ezért azzal a kéréssel fordultak a kormányukhoz, tegyen meg mindent befektetésük biztonsága érdekében. A brit- és a német-kormány tárgyalásokat kezdett, és 1887-ben aláírták az első angol–német egyezményt, amelyben meghatározták érdekszféráik határát. A legfontosabbnak tartott terület, a mai Uganda hovatarozásáról azonban ekkor még nem döntöttek. A brit miniszterelnök–külgyminiszter, Lord Salisbury véglegesen rendezni kívánta Kelet-Afrika felosztását, ezért tárgyalásokat kezdeményezett a német féllel, amelynek eredményeként 1890. július 1-jén megkötötték a brüsszeli vagy más néven a Helgoland-szerződést. E szerződés értelmében brit fennhatóság alá került a mai Kenya és Uganda egész területe, a Német Császárság pedig megkapta az Északi tengeren Helgoland-szigetét.¹⁰

Ezáltal Kelet-Afrikában kialakultak az első világháború végéig érvényes határok. A terület kiaknázása érdekében a britek hozzáláttak az Uganda-vasút kiépítéséhez: a tengerparti Mombasától a 700 mérföldnyire fekvő Viktória-tóhoz. A külgyminisztérium jelentős összeggel támogatta a vállalkozást, mert ebben látta a többi európai rivális távoltartásának garanciáját. A főleg Brit Indiából hozott munkások építette vonal 1899-re érte el a mai Nairobot, ami akkor csak egy víznyerő hely volt a kikuju és a maszáj nép területének határán. Az építkezés 1901-ig tartott, és Kisumunál, az akkor még Ugandához tartozó Luóföld fővárosánál ért véget.¹¹ A mintegy 8 millió fontot felemésztő beruházás azonban sok fejfájást okozott a területet a külgyminisztériumtól időközben átvevő gyarmatügyi minisztériumnak. Az ugandai szállítások egyedül nem tudták eltartani a vasutat, így az – eredetileg csak a belső területekhez, elsősorban a Fehér-Nílus forrásvidékéhez való hozzáférés miatt létrehozott – Brit Kelet-Afrika protektorátus, illetve koronagyarmat fejlesztése került napirendre. Kapóra jött, hogy a kikujuk által lakott központi magassföldet, a trópusok legnagyobb mérsékelt éghajlatú területét, a vasútvonal keresztben átszelte.

A britek ezért elvették a kikujuk földjeit, hogy az európai telepéseknek adják. A földrablás miatt kitört lázadásaik leverésére vezényelték Brit Kelet-Afrikába 1902-ben Richard Meinertzhagen hadnagyot, aki a következő években négy tisztársával, 160 indiai katonával és 300 maszáj harcossal valóságos vérfürdőt rendezett közöttük. Meinertzhagen 1904-es naplóbejegyzése ugyanakkor arról tanúskodik, hogy már akkor

¹⁰ Bourne 1970, 428–429. old.

¹¹ Az építkezés epikus történetét számtalan könyv, film dolgozta fel, a monográfiák közül máig legjobb: Miller 1971.

felismerte, milyen fontos szerepet fognak játszani a kikujuk az ország jövőjének alakításában, illetve, hogy ők lesznek azok, akik a legtöbb gondot okozzák majd a gyarmatosítóknak.¹²

A Fehér-felföld (White highlands) kisajátítása láncreakciót indított be, az egyre terjeszkedő farmok a kikujukon kívül más népeket is földjeik feladására, átköltözésre kényszerítettek. A brit gyarmati hatóságok és az egyre gyarapodó telepes társadalom tudatosan épített az „Oszd meg és uralkodj”-elvére. Falufőnököket neveztek ki, akik a brit tisztviselők beosztottjai lettek, ezáltal biztosították befolyásukat a helyi lakosság fölött.

A brit hatalom megszilárdulása után az afrikaiaknak is adót kellett fizetniük. Kétfélét vetettek ki: a fejadót, amelyet minden férfinak fizetni kellett, és a kunyhóadót. Ezek a gyarmat költségvetésének kis százalékát tették csak ki, céljuk inkább az volt, hogy arra kényszerítsék a fekete népeiséget, pénzért vállaljon munkát a farmereknél. Ám akárcsak Indiában, az adók beszedése Kenyában is egyenlőtlen volt, a maszajok, turkanák, szomáliak szinte semmit nem fizettek, míg a kikujuk az átlagosnál jóval többet. Igaz, a kiadások oldalán is az általuk lakott területek domináltak, egyszerűen azért, mert a lázadások következtében a gyarmat költségvetésének mintegy harmadát hosszú időn keresztül a katonai kiadások tették ki.¹³

Az első világháború után a leszerelt katonáit is a Fehér-felföldön letelepíteni igyekvő anyaország és a telepesek ellen szerveződött meg 1919-ben az első afrikai politikai mozgalom, a Kikuyu Association, majd 1924-ben a Kikuyu Central Association, a KCA.

Ebben a szervezetben kezdett el tevékenykedni Dzsomo Kenyatta, mielőtt 1931-ben másfél évtizedre Angliába költözött.

Brit Kelet-Afrikát 1920-ban hivatalosan Kenyának keresztelték át, hogy megkülönböztethessék a világháború után a németektől népszövetségi mandátumterületként megszerzett Tanganyikától. Ám ezek az etnikai alapokon létrejött politikai szervezetek csupán az 1930-as évek végére jutottak el odáig, hogy összefogjanak, és minden kenyai képviselét tűzzék ki célul. A második világháború alatt működésüket felfüggesztették.

1944 októberében azonban 33, az ország legtöbb etnikai csoportját képviselő aktivista olyan új szervezetet alapított, amely az afrikaiak egységéért akart tenni. A legnagyobb számban itt is a kikujuk képviseltették magukat, de 1946-tól a névválasztás – Kenyai Afrikai Unió (KAU) – is az egységet hirdette. A KAU elnöke 1947-ben az időközben Angliából visszatért Kenyatta lett.

A földrablások, valamint a gyarmati hatóságok egészségügyi reformjai hatására bekövetkező népességnövekedés miatt a kevés jó földdel rendelkező gyarmaton egyre nagyobb problémát okozott a földhiány. A feszültségek 1952-ben felkelésbe és gerillaharcba torkolltak, ezt hívták

¹² Meinertzhagen 1984, 152–153. old.

¹³ Lonsdale – Berman 1979, 487–505. old.

Mau Mau-felkelésnek.¹⁴ Ez leginkább a kikujuk földjén zajlott, a halottak és a 90 ezer letartóztatott túlnyomó többsége is kikuju volt. Kenyattát és a KAU teljes vezetését is bebörtönözték a britek, noha a Mau Mau-hoz való kapcsolatukat soha nem sikerült bizonyítaniuk.

1955-től újra működhetek politikai szervezetek, de kizárólag helyi szinteken. A gyarmatosítók tudatosan az afrikai népesség megosztására törekedtek. Ebben a helyzetben a szakszervezetek tudtak csak országos keretekben működni, a luó Tom Mboya irányításával.

Országos pártok csak 1960-tól működhetek újra szabadon, ekkor alakult át a KAU Kenyai Afrikai Nemzeti Unióvá (KANU), hogy nevében is az egységet hirdesse.

A KANU elnökévé Kenyattát, főtitkárává Mboyát, elnökhelyettesévé a luók politikai és szellemi vezetőjét, Oginga Odingát (a mostani ellenzéki vezető, Raila Odinga apját) választották.

A kikujuk és a luók dominanciájától tartó kisebb népek képviselői a KANU ellensúlyozására alapították meg még ugyanabban az évben, 1960-ban a Kenyai Afrikai Demokratikus Uniót (KADU) a partvidékről származó, midzsikenda Ronald Ngala és a nyugati országrészből származó, kalendzin Daniel arap Moi vezetésével. A csak 1961-ben szabadult Kenyatta megkísérelte a két pártot egyesíteni, de a KADU vezetése nem állt kötelnek. Ők a független Kenyát föderaliztikus alapon képzeltek el, míg Kenyattáék centralizált politikai rendszerű országban gondolkodtak. 1963-ban Kenya függetlenné vált, és a választásokat a KANU nyerte, Kenyatta miniszterelnök lett. Az eredendően decentralizált rendszert Kenyatta rövid idő alatt megváltoztatta, átírta az alkotmányt, 1964-ben, a függetlenség első évfordulóján elnöki rendszert vezetett be. Ngala átállt, és ez a KADU-t ellehetetlenítette, Moi és a tagság intézményesen beolvadt a KANU-ba. Ezzel Kenyában létrejött a *de facto* egypártrendszer.

A KANU nem volt egységes párt, a belső erőviszonyok azonban nem etnikai megosztottságot tükröztek. A két luó, Odinga és Mboya állt szemben egymással a legélesebben, előbbi a szocializmus, utóbbi a konzervatív, nyugati orientáció mellett tört lándzsát. 1966-ban a hatalmi harc eldőlt, Odinga vesztett, és önálló pártot alapított Kenyai Népi Unió (KPU) néven. Az őt követő 29 parlamenti képviselőnek újból meg kellett mértenie magát választóközében, és csupán kilencüket választották újra. Mivel mindannyian a luók által lakott vidéken győztek, a KPU-t a luók pártjának tekintették, noha Odinga a szegények pártját próbálta meg létrehozni. A KPU-t az 1969-es zavargások után betiltották, az egypártrendszer visszaállt.

¹⁴ Az etimológusok és történészek máig vitatkoznak a Mau Mau jelentésén, tucatnyi magyarázat létezik. Katonailag a felkelés sikertelen volt, politikailag viszont közelebb hozta Kenya függetlenségét azáltal, hogy éket vert az anyaország és a telepések közé.

Odinga 1972-ben visszalépett a KANU-ba, de befolyása jelentéktelen maradt. Az említett zavargásokat az váltotta ki, hogy Mboya zavaros körülmények között meggyilkolták: merénylője olyan politikussal végzett, aki minden népcsoport körében népszerű volt, és Kenyatta egyedüli politikai riválisa lehetett volna. Halála után a luók egyre inkább peremre szorítottak érezték magukat. Több furcsa haláleset is történt, Kenyatta és szűk köre mind nagyobb hatalmat koncentrált a kezében, de a „nemzet atyja” nimbusza megkérdőjelezhetetlen maradt, annak ellenére, hogy a kikuju elit egyre inkább elfoglalta a vezető pozíciókat.

Kenyatta 1978-ban bekövetkezett halála után alelnöke, arap Moi vette át ideiglenesen a hatalmat, és még abban az évben elnökké is választották. Minden politikai foglyot szabadon bocsátatott, és büszkén hivatkozott arra, hogy Kenya az egyetlen afrikai ország, ahol nincsenek politikai okokból bebörtönzöttek. A kikuju elittel szemben azonban óvatos lavírozásra kényszerült. Alelnökének e hatalmi elit egyik erős emberét, Mwai Kibakit nevezte ki, aki korábban hosszú évekig pénzügyminiszter volt, és Kenyatta elnöksége óta szürke eminenciásnak számított. Az elődje árnyékából nehezen szabaduló Moi rendszere korrupcióban gyorsan beérte példaképe, Kenyatta rendszerét: a légierő sikertelen puccskísérlete után 1982-ben hivatalosan is egypártrendszeret vezetett be. A hidegháború idején azonban ennek nem voltak komolyabb következményei, az ország a Nyugat kedvencének számított, s bizton számíthatott a donor országok által bőséggel folyósított segélyekre. Az 1990-es évekre azonban minden megváltozott, a féktelen korrupció, a rossz kormányzás miatt az ország a nemzetközi pénzügyi szervezetek fekete listájára került. Külső nyomásra Moi 1991-ben hozzájárult a politikai liberalizációhoz, a többpártrendszer visszaállításához.

Ellenzéke megosztottsága miatt – igaz, a mostanihoz hasonló erőszakos cselekmények által kísért – az 1992-es és 1997-es elnökválasztásokon is nyerni tudott. Ráadásul a segélyek elmaradása miatti kényszerűségből Kenya megtanult pénzügyileg a saját lábára állni, és ez csak növelte Moi tekintélyét az afrikai vezetők között. Az államkudarcok kontinensén kivételesnek számított belső intézményeinek folyamatosága, stabilitása is. Az a tény, hogy legtöbb szomszédja polgárháborús viszonyokba süllyedt, újfent regionális központtá tette Kenyát, kikötői, repülőterei Kelet-Afrikában és Afrika szarván a mai napig a segítségnyújtás legfontosabb, sőt gyakran megkerülhetetlen kiindulópontjává teszik az országot, amely roppant pozitív szerepet játszott a különböző háborúzó felek közötti közvetítések terén. A somáliai főváros a legutóbbi időig pedig lényegében Nairobi volt.

Az Afrikában rendhagyóan erős civil szféra kezdeményezéseinek köszönhetően a Nemzetközi Valutaalap – és nyomában a többi adományozó – az új évezred elején visszatért az országba.¹⁵ Ez azonban nem men-

¹⁵ Fage –Tordoff 2004, 468. old.

tette meg a kontinens egyik legkorruptabbnak számító rendszerét. Az 1990-es évek erőszakba torkolló választásaival szemben 2002-ben a megfigyelők szerint is szabad és tisztességes választásokon – a visszavonulását bejelentő – Moi pártja veszített. Így a hatalmat nem örökölte meg az általa kiválasztott Uhuru Kenyatta, Dzsomo Kenyatta fia, hanem az időközben Moi ellenfelévé lett Mwai Kibaki ülhetett az elnöki székbe, a Nemzeti Szivárvány Koalíció (NARC) élén. A függetlenség elnyerése óta aktuális kérdések az ország központosított vagy decentralizált irányításának ügyében 2005-ben alkotmánymódosító népszavazáshoz vezettek, ami egyben a NARC szétesését is eredményezte. A Koalícióból kivált Raila Odinga és követői nem akartak erősebb elnöki hatalmat, inkább annak nagyobb korlátozását, illetve megosztását a tartományok között. A népszavazáson, ahol ennek a „nem”-nek a jele a narancs volt, többségbe kerültek az „igen”-eket szimbolizáló banánnal szemben.

Kibaki elnöksége alatt sok pozitív dolog történt Kenyában, ami közül talán a legfontosabb, hogy az általános iskolai oktatást mindenki számára ingyenessé tették, ez Afrikában kivételesnek számít. A gazdasági fejlődés is felgyorsult, végre megelőzte a népességnövekedés ütemét. A turizmus fontos valutaforrássá vált, 2006-ban az ország már 1,6 millió turistát fogadott. A természeti kincsekben nem bővelkedő országban a turizmusból származó mintegy 900 millió dollár bevétel, jelentőségében a vágott virág, kávé- és teaexportot is megelőzve, az élre repítette az ágazatot. A donor országok már a mostani zavargások kirobbanása utáni napokban arra figyelmeztették Kenyát, hogy a válság megoldatlansága esetén az ország nem számíthat a „business as usual” bánásmódra. A turisták máris békésebb úti célok felé indultak, a Mombasa és Malindi közötti tengerparti szállodák konganak az ürességtől. A Világbank adatai szerint Kenya egy főre jutó jövedelme 2006-ban mindössze 580 dollár volt, ami mutatja, mennyire sérülékeny még ez a gazdaság.¹⁶

A társadalom fele napi egy dollárból él, igaz Nairobiban ez az arány 30 százalék alatt van, míg a turkanák vagy a szamburuk által lakott területeken akár 95 százalék is lehet. A korrupció megfékezésének kudarcá mellett ez Kibaki elnökségének legnagyobb adóssága: az óriási társadalmi, regionális és etnikai különbségek felszámolásának, vagy legalább csökkentésének az elmaradása. A fellendülés áldásait leginkább élvező fővárosban és a központi tartományban a kikujuk sokkal jobban és tovább élnek, mint például a luók, kalendzsik és a többiek. Összefogásuk a 2007-es választásokra sokkal inkább a szociális elégedetlenség által inspirált, mint „törzsi” természetű. A modernizáció terén afrikai mércével igen nagy haladást elért kenyai társadalom láthatóan nem tűri ezt tovább. A nyomornegyedekben is megszokottá vált mobiltelefonokon érkező SMS-üzenetek e „törzsi” köntösbe bújtatott társadalmi igazságtalanság felszámolására biztatnak. Hogy a bajokra a gyógyír a „nemzeti”

¹⁶ Barney Jopson: „Better conditions for growth”, *The Financial Times*, 2007. június 13.

egységkormány vagy a föderalizmus helyi ideológiája, a „madzsimboizmus”¹⁷, azt maguknak a kenyaiaknak kell eldönteniük, még mielőtt az etnikai konfliktus mezébe bújtatott erőszak spirálja a szomszédok által bejárt ösvényre taszítaná az országot.

(2008)

Felhasznált szakirodalmi források

- FECHTNER, Detlef
2008 Chefbotschafter in Kenia: Der andere Graf Lambsdorff. *Westdeutsche Zeitung*, 26. Januar.
- FLINT, John E. szerk.
1977 *The Cambridge History of Africa*, Vol. 5., *From c. 1790 to c. 1870*, Cambridge, Cambridge University Press.
- BOURNE, Kenneth
1970 *The Foreign Policy of Victorian England, 1830–1902*, Oxford, Clarendon Press.
- JOHNSON, John (ed.)
2002 *Colony to Nation: British Administration in Kenya, 1940–1963*, Banham, Norfolk, The Erskine Press.
- JOPSON, Barney
2007 Better conditions for growth, *The Financial Times*, June 13., 2007.
- LONSDALE, John – BERMAN, Bruce
1979 Coping with the Contradictions: The Development of the Colonial State in Kenya, 1895–1914. *Journal of African History*, Vol. 20, No. 4, 487–505. old.
- MEINERTZHAGEN, Richard
1984 *Kenya Diary (1902–1906)*, London – New York, Eland Books.
- MILLER, Charles
1971 *The Lunatic Express: An Entertainment in Imperialism*, London, History Book Club.
- OCHIENG, William Robert (ed.)
1990 *Themes in Kenyan History*, Nairobi, Heinemann Kenya.

elektronikus források

A 2007. évi kenyai választásokról

<http://www.voanews.com/english/2007-12-30-voa20.cfm>

¹⁷ A madzsimboizmus regionalizmust jelent, az 1990-es években került a figyelem középpontjába, ma sokan valamiféle devolúciós folyamatként képzelik el, de sokakban felmerül a kétely, vajon nem vezetne-e el a szegény tartományok még az eddiginél is erősebb marginalizációjához.